

TUNGELROY EN DE COOPERATIEVE ROOMBOTERBEREIDING

Het laatste decennium der vorige eeuw zal, om verschillende redenen velen onzer oudere landlieden in deze streken ongetwijfeld langen tijd heugen. Het rampjaar 1891, 't „Hageljaar” zoals het nog altijd in de droeve herinnering voortleeft, had de toch al niet schitterende uitkomsten der boerenbedrijfjes den genadeslag toegebracht. Evenals 't vorig jaar den 10den Augustus een cycloon Borculo teisterde, zoo dreven, als ik me niet vergis, op 1 Juli '91, onheilzwangere wolken over deze gouwen en bombardeerden met ijsscherven de rijpende graangewassen en hakvruchten. Ontzettend gebeuren. De geknakte halmen werden door den stortregen meegesleurd naar lager gelegen landerijen en wegen. Eenige seconden waren voor 't vernielend element voldoende, om den oogst ontijdig te maaien en armoede en kommer te zaaien alom.

Het is wel buiten kijf dat 't voor den landbouwer-veehouder dier dagen een harde dobber was, om voor zich en de zijnen een menschaardig bestaan te verzekeren, door noesten arbeid en sober leven.

Er was haast niet aan geld te komen. Al waren de behoeften voor mensch en dier tot een minimum beperkt, vele etenswaren en veevoederartikelen waren duur.

Toch verloren die „keuters” hoofd en moed niet. Wisten zij dat weidra de eerste stralen van een betere dageraad zouden gloren aan den onbestemden einder van hun armelijk bestaan? Immers, in eenige heldere koppen rijpte een nieuw, zij 't dan ook nog vaag plan. Het waren „meester” Ament, H. Peerlings e. m. a. die en met 't ontwerpen en met 't uitvoeren van hetzelfde, schier van meet af zoo enorm succes mochten oogsfen.

Van uit het kleine „Tungelder” zou de victorie beginnen! In 't jaar 1892 begon men daar, och op zoo'n bescheiden schaal, de melk van een aantal koeien tot boter te verwerken in „Cone Bakkes”, een vertrekje dat deel uitmaakte van de boerderij „Cone”. Een inventaris, zoo uiterst primitief, — ik meen dat deze ongeveer 800 francs kostte, dus pl. m. 400 gld. — mocht niet te luxueus worden gehuisvest!

Het fabriekje bepaalde er zich toe de melk tot boter te verwerken; de boter moest na de bereiding door de respectieve eigenaars worden teruggenomen. „Samenwerkende Boterbereiding” was dus 't doel van dit origineel fabriekje.

Voordien werd de melk op de boerderijen ook gedeeltelijk tot boter verwerkt. De vrouw des huizes of dienstbode hadden gewoonlijk de eer een zekeren tijd voor de „stanj” door te brengen. Het product aldus „gefabricerd” was vaak niet evenredig aan de tijdsverspilling met dat eentonige, geestdoodende karweitje.

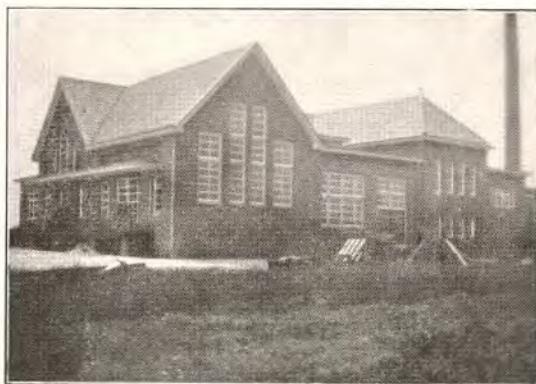
Die eigengekarnde „boëreboter” te verkoopen aan een winkelier was nooit een heksentoer geweest; maar met „fabrieksboter”, dat ging niet van een leien dakje. — En, verkocht moest ze worden, wilden de boeren geid in 't laadje krijgen. Dat ze eenige harde guldens best konden velen, of beter, razend

behoefte daaraan hadden, hebben we reeds vroeger gezien 's Zaterdags ging men dan naar de „stad”, 't nabije Weert om daar de „boterwèkge” te „laote euverzilveren”.

Tot de eerste afnemers dier boter behoorde het huis Verschuieren, Markt, waarin thans nog is gevestigd de Manufacturen- en Koloniaalzaak van de Gez. Verschuieren.

Een enkele veehouder had wel bij Verschuieren zijn centen voor de boter mogen opstrijken, doch een volgende was niet zoo'n Zondagskind. V. had n.l. niet veel met de „nieuwe” boter op.

Op de vraag van den heer Verschuieren: „Waatver boter hei-je?”, antwoordde ons boertje koel doch beslist: „Febrieks boter”, ofschoon hij bij geruchte had vernomen, dat dit antwoord gevaar bevatte van weer retour met de boter bij moeder de vrouw te arriveeren. — „Febrieks boter? die wille vè neet. Gaotj ewèg die stinktj”, aldus Verschuieren's bescheid. Op die onverdiende kwalificatie vinnigde ons boertje, een tikje koppig en heetgebakerd dito: „Dat mojje mich ins inne Klakstert zègke.” Ik verwed er een liefding om dat, indien hij dien winkelier in de omgeving van de „Klakstert” had te pakken gekregen, waar toen links en rechts struikgewas welig tierde, hi hem „neet zoe erg zunig op zien

EEN MODERNE STOOMZUIVELFABRIEK:
STRAMPROY-TUNGELROY.

kop zoo getujerdj hebbe!!”

Scherts evenwel terzij. Was 't niet in-treurig dat deze kleine onderneming, in stede van aanspraak te mogen maken op aller medewerking, aldus bedreigd werd van reeds in de wieg te worden geboycot?

Een derde boer deed de boter van de hand voor wat men noemt een appel en een ei, te weten voor „lappen”, resten stoffen.

De leiders zaten intusschen niet stil. Ze staken hun voelhorens naar elders uit. Nieuwe betrekkingen werden aangeknoopt in 't buitenland. Desondanks, met den boterverkoop „boterde” het niet. Onbekend maakt onbemind, zal dunkt me, daaraan niet weinig debet zijn geweest.

Op zekeren dag waren ze vergaderd, de leider Ament en 't bestuur der fabriek. De vooruitzichten waren allesbehalve rooskleurig. Andere maatregelen moesten worden getroffen doch welke? — Zóó kon men niet blijven sullen. Een der bestuursleden slaakte dan ook de verzuchting: „Heije vè me neet begost”. — „Ja”, repliceerde de heer Ament, „met de mogelijkheid dat de boel wel eens kon spaak loopen, hadden we rekening te houden, maar ik had niet verwacht dat 't bestuur het eerst ontmoedigd zou zijn.”

Na regen komt zonneschijn. Il n'y a que le premier pas qui coûte. — Men ging op de „botermijn” te Roermond zijn licht eens opsteken. En, al was 't resultaat na de eerste boterzendingen daarheen, niet aanstonds bevredigend, er was tenminste een afzetgebied gevonden. Men was te „Ool over” (over deze uitdrukking zie men in de Nedermaas van Novem

ber 1924 in het artikel: Herten, Merum en Ool), m.a.w. het ergste was voerbij. Van lieverlede werden betere prijzen gemaakt. Een koopman kocht b.v. de boter à 60 cent per pond, gerekend 't geheele jaar door. Daarover waren de boeren in dien tijd al heel content.

Inmiddels kreeg Tungelroy de Zuivelfabriek die dezer dagen buiten werking is gesteld. — Wel is deze in die kwarteeuw vaak verbouwd. Andere plaatsen volgden Tungelroy weldra op. Na eenigen tijd verscheen de eerste Stóómzuivelfabriek te Stramproy ten tooneele. Later werd ook in Tungelroy de handkracht door stoom vervangen.

Op den 21sten Mei herdacht Tungelroy 't 25-jarig bestaan zijner Zuivelfabriek. Het dorpje werd in zijn beste kleedje gestoken. Dat mocht wel. Want de boterfabrieken zijn voor den landbouwersstand een „opkomst” geweest, vertelde me onlangs iemand die ook in Tungelroy de oprichting van nabij heeft gevolgd.

Namens de landbouwers breng ik dank aan diegenen die hebben gewoekerd met hun krachten, belangeloos, om de boerENZAAK te dienen, die zoo hard riep om steun, stilzwijgend.

Ik denk op de eerste plaats aan den leider, den coöperator en organisator bij Gods genade, den Heer J. J. C. Ament, die eens, naast zijn onderwijzersambt dit pionierswerk in „Tungelder” deed. Ik denk aan zoovelen die hem welwillend terzijde stonden en allen, naar gelang hunner krachten, hebben gewerkt aan de grootmaking van 't plaatselijk zuivelwezen.

Om economische redenen hebben de eerste handkrachten en de eerste stoomkrachtzuivelfabriek opgehouden te bestaan. Voor gezamenlijke rekening hebben de boeren van Stamproy en Tungelroy, bijna op de grens dier dorpen, een nieuwe, naar de eischen des tijds ingerichte, zuivelfabriek opgericht. Deze is reeds in gebruik genomen en binnenkort zal de officieele opening plaats hebben. Moge 't huwelijk der „Royer” gelukkig zijn!

Op de foto van de combinatie-fabriek Stramproy-Tungelroy ziet men nog de kratten waarin de diverse machines zijn verpakt geweest.

Kort bij de Zuivelfabriek van Tungelroy ziet men nog een gedeelte van 't aardige kerkje dat daar nu troosteloos ligt zonder toren! Maar de menschen van Tungelroy, zij wilden dat een hóógeren toren den wandelaar zou toeroepen: „Hier aan mijn voeten had in 1892 een evenement plaats. Aan uw rechterhand, als ge 't kerkgebouw voorbij zijt, daar snorden eens de vliegwielen en daar troonde trotsch de schouw, statig met een rookkolom als vaandel, waarin de gouden zonneglanzen schreven: Nummer 1!” — Zou men van plan zijn 't gebouw eens te sloopen? Dat ware jammer.

Over de reusachtige vlucht van 't zuivelwezen iets te zeggen is overbodig. Grijpt de kranten en neust even in de marktberichten der landbouwbladen en U krijgt daar eenigen kijk op! — Ongeveer dertig jaar geleden werden kranten bij de

landbouwers niet veel gelezen. Maar daarin voorzag, althans gedeeltelijk wat de marktberichten betrof, „Boter Trien”. Die vrouw ging te dezer plaatse van deur tot deur en deed aldus den landlieden de marktprijzen kond: „Boter gebleve en d'eier ein centje aafgegange of elf cent de veer!”

Het goede mensch is reeds lang ter ziele. Zij en vele anderen hebben de Zuivelfabrieken niet meer gezien in hun bloei. Moge nooit haar verval worden gezien.

W. LENAERS.

Stramproy, Juli 1926.

EEN MODERNE STOOMZUIVELFABRIEK:
STRAMPROY-TUNGELROY.

NASCHRIFT.

Heden had de plechtige inzegening en opening plaats der Stoomzuivelfabriek Stramproy-Tungelroy.

Aangezien dit een feit was van historische beteekenis werden daarbij redevoeeringen gehouden door den Voorzitter, den Z. E. H. Pastoor Bloemen, den H. E. G. H. Ament en den E. G. A. H. Verheggen.

Het Hoofdbestuur van den Z. N. Z. had de aardige attentie om deze plechtigheid bij te wonen.

Stramproy, 17 Augustus 1926.